

Lukko-Savo
Keskuskatu 5, 76100 Pieksämäki
Puh. (015) 341 610
www.lukkosavo.com

AUTOFIT **Pieksämäen Akku ja Varaosa Ky**
Länsiväylä 32 • puh. (015) 348455
akku.varaosa@osaset.fi

SÄHKÖMIEHET KY
Vilhontie 1 B, 76150 Pieksämäki
Puh./fax (015) 424 658

Pieksämäen KAIVINKONE P. ROMUNEN KY
Puh. 341 570
Fax 341 572

PIEKSÄMÄEN ELEKTRONIIKKAHUOLTO OY
Kaaritie 6 C, Pieksämäki, puh. 482874

SÄHKÖ-MÖYSERÖ OY
Lampolahdenkatu 2-4, PIEKSÄMÄKI
Puh. 348 433, GSM 0500 324 405
Avoinna MA-PE klo 9-16.30, LA sulj.

KL-Rengas Ay
Alasinkatu 2, 76100 Pieksämäki
040 - 8291300
email: kl-rengas@co.inet.fi

Pieksämäen KUMI JA LAAKERI Oy
Kangaskatu 30, 76100 PIEKSÄMÄKI
Puh. (015) 484 240, 0400 488 084

ATK-palveluja ja -tuotteita kotiin ja yrityksille
ATK Team Torikatu 7, Pieksämäki
Puh. 0207 300 070

Pieksämäen LVI-PALVELU OY

ROMUAUTOJEN VASTAANOTTO Suomen Autokierätyt
T:mi Jarmo Teittinen STENA
Kutteritie 2, 76100 Pieksämäki, p. 040 548 6273

Pieksämäen kaupungin vapautuvat
VUOKRAHUONEISTOT
ovat jatkuvasti haettavissa
PIEKSÄMÄEN HAKA OY
Keskuskatu 30, puh 348 060

Nordea

TAVARAKULJETUKSET
10 v. Pieksämäellä
MTP-KULJETUS OY
Pienet ja suuret lähetykset, pikakuljetukset, ym.
ym. ammattitaidolla ja edullisesti koko Suomeen.
P. 0400 202 503, 0400 202 504

Naarajärven sotavankien järjes

Suomalaiset ottivat jatko-sodan hyökkäysvaiheessa ke-sällä 1941 tuhatmäärin neu-vostoliittolaisia sotavankeja, jotka sijoitettiin ympäri Suomea oleviin leireihin. Naarajärvellä ja Nastolassa olivat suurimmat leirit, ns. järjestelyleirit. Järjes-telyleirejä perustettiin vastaan-ottamaan vankeja suoraan rin-tamalta. Niiden tehtävänä oli sotavankien karanteenissa pi-täminen, luettelointi, ryhmitte-ly ja kuulustelu. Järjestelyleiri-en tarkoituksena oli toimia paik-koina, joista vangit jaettiin var-sinaisiin sotavankileireihin.

Kesäkuun alussa 1941 piek-sämäkeläinen vänrikki **Pentti Pullinen** sai komennuksen Naa-rajärvelle Löytynlammen ja Ala-Siilin väliselle hiekkakankaalle ja määräyksen aloittaa parakikylän rakentaminen ja muita leirin valmistelutöitä. Vänrikki Pullinen sai työväkeä Pieksä-mäen kauppalan vartiokomp-paniasta. Perustamistöitä val-voi virolaissyntyinen eversti **Hans Kalm**, joka venäjänkielen-taitoisena oli myöhemmin tär-keä henkilö leirin toiminnassa. Kalm oli sotilanaa jo veteraani, hänellä oli takanaan mm. Viron vapaussota ja siellä Poh-jan Poikien komentaminen.

Alueesta suunniteltiin hyvien kulkuyhteyksien takia suuren sotavankimäärän kokoamiskes-kusta, joten rakentamisessa tar-vittiin runsaasti parakkien ma-terialiaa sekä erilaista tavaraa sotavankien työntekoa varten ja mm. palokaluksia leirin turvalli-suutta varten. Leirialueen aitaamiseksi Naarajärvelle ajettiin suuria kasoja piikkilankakeriä ja aitapaaluja. Rakennustarvikkeita saatiin mm. läheiseltä Siilin sahalta, sähkö tuli "kartanon omistaja Roschier'in muuntajas-ta". Osa leirin toiminnassa tar-vittavasta materiaalista tuotiin sotasaaaliina.

Majoitusparakkien, keittiöit-ten, saunojen ja pesulan lisäk-si alueelle pystytettiin myös useita verstasarakennuksia sotavankien käyttöön: paja, suu-tarin ja räätälin työtilat, puuse-pän verstaas ja työkalutilat. Sotavankien piti tulla toimeen it-sensänsä yksikkönä, valmis-taa ruokansa, korjata kenkän-sä ja vaatteensa ja myös pes-tä ne. Leirille rakennettiin sotavankeja varten parakkisairaala, jossa oli suomalaisia lääkä-reitä, mutta myös sotavangeis-ta saatiin apua toimintaa. Paikka tunnetaan yhä edelleen In-validiiniemenä. Leirillä pidettä-viä hevosia varten pystytettiin tallirakennus. Leirialueelle ra-kennettiin yli 30 parakkia sekä sen ulkopuolelle useita raken-nuksia leirin esikuntaa, miehis-töä ja lottia varten. Alue oli täyn-nä pieniä vajoja ja katoksia, mm. käymälöitä löytyi 13 kpl.

Rakentaminen tapahtui vauh-dikkaasti, sillä ensimmäiset vangit tulivat jo heinäkuun lopul-la. Alue ei vielä tuossa vaihees-sa ollut valmis, ja tuskinpa sil-loin rakentajat olisivat arvan-neet, kuinka suureksi rakennus-toiminta tulee vielä paisumaan. Vankeja tuli leirille jatkuvasti li-sää, vuonna 1942 keskuksen kokonaisvahvuus oli yli 2500 henkilöä. Leirialueelle oli perus-tettu koulutuskeskus suoma-laisten täydennysmiesten ja alokkaitten kouluttamiseksi rin-tamalle. Kaikkiaan sotavankeja kulki Naarajärven kautta lähes 10000 kolmen vuoden aikana.

Ensimmäinen talvi 1942 oli sotavangeille katastrofaalinen niin Naarajärven leirissä kuin muillakin leireillä. Hyvin men-

neen hyökkäysvaiheen seu-rauksena Suomi oli saanut 55000 sotavankia, joista Suo-men puolella noin 28 000. Oli varauduttu korkeintaan puoleen tuosta määrästä. Ensimmäinen talvi oli ankara pakkastalvi, lumi tuli maahan jo lokakuussa. Vangit oli otettu kesävaatteissa ja nyt piti suuret joukot pukea tal-vea varten. Vaatteista ja raaka-aineista oli pulaa. Ruokaa ei ollut paikallisilla asukkaillakaan, kuinka sitä silloin voisi olla vi-hollisvangeillakaan. Kokemus suurten joukkojen hoitamisesta mm. hygienian suhteen puuttui kokonaan. Punatauti pääsi levi-mään ja sitä ei pystytty taltutta-maan. Lisäksi asenne, varsinkin alkuaikana, oli ylimielinen voitet-tuja kohtaan. Näistä aiheutui se, että ensimmäisenä talvena kuoli huomattava määrä vankeja. Pahimpina aamuina kannettiin kolmekymmentäkin vainajaa parakeista haudattavaksi yhteis-hautaan leirin ulkopuolelle.

Ensimmäiset vainajat oli hau-dattu puuarkkuihin. Kuolleitten määrä nousi talvella niin suurek-si, että puuarkkujen sijasta otetiin käyttöön paperisäkit ja pa-himmillaan vangit kaivoivat yhti-shautaa yötä päivää. Ensimmäisen talven jälkeen kuolleisuus väheni oleellisesti leirillä.

Sotavankileirillä kuoli kolmen vuoden aikana yhteensä 2813 henkeä. Naarajärven sotavan-kileiri on surmaluvultaan Suo-men suurin, sillä 15 % kaikista sotavangeista kuoli täällä. Lei-rin kuolleisuuteen vaikutti myös se, että vankeja tuotiin suoraan rintamalta Naarajärvelle, jolloin osa heistä oli menehtynyt jo matkan aikana tai sitten he oli-vat tullessaan niin heikossa kunnossa, että ruoka ei enää pysynyt sisällä ja he kuolivat nälkään. Myös väkivaltaisesti leirillä kuoli sotavankeja. Kar-kaamisesta sai 25 iskun raip-parangaistuksen, joskus kuole-mantuomion. Leirillä ammuttiin vv. 1941-44 36 sotavankia, mikä on 3,5 % ammuttujen sotavankien yhteismäärästä Suomen leireillä.

Kurileiri Naarajärven alaisuudessa

Järjestelyleiri n:o 2:n alaisuus-dessa oli myös Kerimäen Riita-sensuon kurileiri, jonne sijoitet-tiin karkurivainesta ja muita han-kalia vankeja. Leiri perustettiin 25.6.1942 ja perustamisasia-kirjan mukaan leiriä koskevat kysymykset oli osoitettava Naa-rajärven järjestelyleirin päälli-kölle. Komentosuhde purkaantui myöhemmin ja Riitasensuon kurileiri siirtyi suoraan Kotijouk-kojen Esikunnan valvontaan. Myöhemminkin Naarajärven leirillä oli yhteistoimintaa kuri-leirin kanssa.

Elokuussa 1943 määrättiin perustettavaksi Pieksämäen pitäjään metsätyömaaleiri, jonne oli aluksi tarkoitus sijoittaa 100 vankia kurileiriltä "hyvin käyttäytyneiden" joukosta. Käs-kyssä korostettiin sitä, että vankien tuli ehdottomasti olla työkykyisiä. Kyseessä lienee Tienilän korvessa ollut metsä-leiri, joka tunnetaan asiakirjois-sa Siikamäen leirinä. Kysees-sä on metsäleiri, joka oli piikki-langoin ympäröity ja sen toimin-taa seurattiin tarkasti.

Kurileirin siirryessä Kerimäel-tä Vaasaan kävi osa kuriva-geista rakentamassa Naarajär-ven lentokenttää.

Sotavankien työllistäminen

Terveet ja luotettavat vangit

kävivät lähiseudun taloissa töis-sä ja autoivat näin perheitä, joista miehet olivat lähteneet rintamalle. He tekivät maatalo-us- tai metsätöitä, mutta myös yritykset ottivat heitä töihinsä. Työnantaja maksoi vangin töis-tä 10 mk päivältä. Sotavangit saivat taloista ruoan, ja monet heistä pitivät työkomennusta hyvänä järjestelyinä. Myös talot olivat heihin yleensä tyytyväisiä. Järjestyshäiriöitä ei juuri sattunut. Vartijat seurasivat vankeja työmatkoilla, joita vuodenajan mukaan kuljettiin joko jalan, suksilla tai hevosilla.

Naarajärveltä vangit kävivät maatoissa Virtasalmea ja Jäp-pilää myöten. Heidät kuljetettiin autoilla työpisteisiin, joita lie-nee ollut 300 kappaletta lähi-seudulla. Yöksi vangit tuotiin takaisin leirille. Sen sijaan maa-taloissa vangit asuivat asukkaiden tapaan ja elivät vallan tasa-arvoisesti siviilien kanssa. Näil-tä ajoilta kuulee monta tarinaa, siitä kuinka vihollisesta tuli perheenjäsen ja ystävä. Yhdes-sä itkettiin silloin, kun tuli so-dan loppu ja vanki palautettiin takaisin kotimaahansa. Luvat-tiin pitää yhteyksiä, mutta niitä ei juuri tapahtunut.

Vangit olivat käypää ja halpaa työvoimaa aikana, jolloin miehet olivat sotimassa. Tämän vuok-si heitä ei voitu pitää nälässä.

Juutalaiset leirille

Suomi harrasti sodan aikana vankileireillä heimo- ja rotuajat-telua, mallia oli saatu Saksas-ta. Suomalaisen mielenkiinto kohdistui lähinnä suomenhei-moisiin, joille pyrittiin antamaan paremmat olosuhteet kuin muil-le sotavangeille. Syynä oli se, että voitetun sodan jälkeen heidät palautettaisiin takaisin asuttamaan kotiseutuaan, jol-loin Suomi-myönteisyys noilla alueilla leviää edelleen.

Juutalainen seurakunta pyysi syksyllä 1942, että juutalaiset erotettaisiin omaksi ryhmäk-seen sotavankien joukossa. Syyksi seurakunta mainitsi sen, että heidän olisi helpompi huol-taa vankeja ja toiseksi sen, että juutalaiset olivat kärsineet etenkin venäläisten ja karjalaisten syrjinnästä leireillä.

Joka tapauksessa niistä juu-talaisvangeista, jotka eivät ol-leet upseereita, muodostettiin oma ryhmänsä Naarajärvelle 4.10.1942 alkaen. Oliko syy juutalaisten erotteluun lopulta seurakunnan pyyntö vai yleen-säkin kansallisten ryhmien muodostaminen vai jokin muu. Siitä eivät arkistot kerro mit-tään. Mannerheimin sanotaan olleen myötämielinen juutalais-ryhmän perustamiselle Pääma-jakaupungin kainaloon.

Naarajärven leiriltä luovutet-tiin 19.10.1942 yksi juutalai-nen sotavanki Helsingin kaut-ta saksalaisille, oliko luovutus-yhteys alkamaisillaan.

Pian Naarajärven juutalaisryh-mä kuitenkin siirrettiin alalei-reille Loukolammille ja Monto-laan Paraisten Kalkkivuori OY:n työmaille. Enimmillään heitä oli n. 170. Juutalaiset viettivät suhteellisen rauhallista ja tur-vallista elämää leireillä Juuta-laisen seurakunnan avustami-na. Erikoista oli se, että sota-vangit ostivat mantteleillaan kylältä radion, "Pikku-Matin", ja kuuntelivat sillä salaa ulko-maan kanavia. He pysyivät hy-vin mukana maailmanmenos-sa. Tieto tapahtumista levisi nopeasti "salaista etappitietä" Naarajärven leirille, jossa var-tijat olivat ihmeissään sotavan-kien tiedoista sodan kuluista.

